

Een priester die van niets iets kon maken
Aalmoezenier Fritschy hield van avontuur

Aalmoezenier Fritschy (1910-1978) hielp werkloze jongeren, zocht naar vermiste Nederlanders in Duitsland, organiseerde een Hollandse kermis in Nederlands-Indië, bouwde militaire tehuizen, richtte Klein Bethlehem op en wist zelfs een feestcomité te slim af te zijn.

Tekst: Kees van der Heijden

Wie in de jaren vijftig en zestig in Rijen woonde, kon bijna niet om aalmoezenier Theo Fritschy heen. Hij was geestelijk verzorger van de militairen op het vliegveld van Gilze en Rijen, maar zijn werkterrein bleef allerm minst beperkt tot de poorten van de basis. Hij bouwde een militair tehuis, zette zich in voor scholen, sport en jeugdwerk, organiseerde grote festiviteiten en wist steeds weer inwoners voor zijn plannen enthousiast te maken. Voor velen was hij simpelweg 'de aal'. Maar achter die energieke aalmoezenier zat ook een man met gevoel voor humor. Zo wist hij zich ooit onherkenbaar te vermommen en in een café het feestcomité af te luisteren, dat juist zijn eigen jubileum aan het voorbereiden was.

Een vroege roeping

Th. H. M. Fritschy werd op 28 mei 1910 in Amstelveen geboren. Hij groeide op in een groot gezin. Zijn vader was slager en werkte hard om zijn gezin een goed bestaan te geven. Volgens Fritschy zelf gaf zijn vader uiteindelijk veel van wat hij had opgebouwd weer weg.

De jonge Fritschy droomde ervan om missionaris te worden in verre landen. Hij meldde zich op 15-jarige leeftijd aan op het kleinseminarie St. Antonius van de Missionarissen van de Heilige Familie in Kaatsheuvel. Dit was een gymnasium bedoeld voor aankomende priesterstudenten. In 1930 volgde zijn noviciaatsjaar in Goirle; een proeftijd waarin hij als pater werd ingeleid in het religieuze leven. Op 25 juli 1936 werd hij door bisschop Hopmans in Oudenbosch tot priester gewijd.

Missionaris werd Fritschy niet. Zijn eerste werkplek kreeg hij in 1937 in Huize 'De Bocht' in Goirle. Daar begeleidde hij werkloze jongeren. In vier jaar tijd kreeg hij er volgens zijn eigen zeggen ongeveer duizend jongens over de vloer. Hij probeerde niet alleen hun geestelijke problemen aan te pakken, maar vooral ook hun toekomst. De kranten uit die tijd beschrijven hem als een bevlogen kampeider die persoonlijk de omstandigheden van de werkloze jongens onderzocht en hen weer arbeidslust en perspectief probeerde te geven.

Aalmoezenier Th.H.M. Fritschy (afdruk uit 'Rijen – Ontstaan, Groei, Ontwikkeling')

Het Rode Kruis en Nederlands-Indië

Aan het werk in 'De Bocht' kwam tijdens de oorlog een einde. De Duitse bezetter verbood zijn activiteiten. Fritschy werd leraar aan het kleinseminarie in Oudenbosch, waar hij onder meer muziek, atletiek en toneel verzorgde. Zelf zei hij dat dat wel aardig was, maar hij miste 'het pionieren met niets om er iets van te maken'.

Na de bevrijding kreeg hij opnieuw een heel andere taak. Hij trad toe tot de krijgsmacht en als aalmoezenier werkte hij in opvangkampen voor evacués. Daar moest hij niet alleen voor de geestelijke verzorging zorgen, maar ook praktische zaken regelen, zoals kleding, ontspanning en het werven van verpleegsters.

In 1945 vertrok hij namens het Rode Kruis naar Duitsland. Met een klein team trok hij door de Franse bezettingszone op zoek naar vermiste Nederlanders. In een gebied van ongeveer vijftigduizend vierkante kilometer werden honderden Nederlanders opgespoord. Ook werden gegevens verzameld over Nederlanders die tijdens de oorlog waren overleden. De nabestaanden kregen daardoor eindelijk duidelijkheid over het lot van hun familieleden.

In 1946 vertrok Fritschy als aalmoezenier van een bataljon naar Nederlands-Indië. Daar bleef hij ruim drie en een half jaar. Het bataljon met ongeveer duizend militairen, bestond voor twee derde uit niet-katholieken. Maar zij zeiden weleens: 'We hebben maar één dominee en dat is de aalmoezenier'. Hij organiseerde er onder meer ontspanning voor de militairen, zette een toneelgroep en een koor op en stimuleerde sportactiviteiten. Hij zette zelfs een Hollandse kermis op touw. Op de onderstellen van drietonnens kwamen draaimolens en haring kreeg hij van de Marineschepen in de haven. Toen hij vele jaren later nog eens op Java was, wisten de Indonesiërs het nog alsof het gisteren was gebeurd. Hij haalde met die kermis tienduizend gulden op. Maar hoe kreeg hij dat geld legaal naar Nederland? Hij vond de oplossing door alle leden van het bataljon op hun laatste avond in Indië tien gulden te geven met de boodschap: 'Ga hier vanavond maar van uit'. Eenmaal in Nederland moesten ze het geld van hun soldij wel terug betalen, en dat deden ze allemaal. Zo kwam het geld toch in Nederland terecht en kon Fritschy er iets goeds mee doen.

Communicanten met hun familie in Rijen-Zuid (beeldarchief Heemkring Molenheide)

Naar Vliegbasis Gilze-Rijen

Na zijn terugkeer in Nederland werd Fritschy aalmoezenier bij de luchtmacht. Eerst werkte hij ruim drie jaar in Eindhoven. Daar bouwde hij zijn eerste militaire tehuis. In de naam legde hij iets van zijn Indische tijd vast want hij noemde het Tjitjak (hagedis). 'Want,' zo verklaarde hij, 'zoals een hagedis zich aan de muur vastklampt, zo moet de militair zich vastklampen aan het Katholiek Militair Tehuis.' Op 8 september 1955 kwam hij naar de Vliegbasis Gilze-Rijen. Zijn nieuwe werkgebied zou al snel veel groter worden dan het

vliegveld alleen. Fritschy zag dat er in Rijen-Zuid veel behoefte was aan voorzieningen. Daar woonden honderden militairen met hun gezinnen. Hij maakte zich sterk voor een school, een kleuterschool, sportmogelijkheden, jeugdwerk en vooral een eigen militair tehuis. Dat tehuis werd zijn grote project.

Het K.M.T. in Rijen-Zuid

Op 5 oktober 1959 werd het Katholiek Militair Tehuis in Rijen geopend. Het was niet zomaar een gebouw voor militairen. Ook de gezinnen in Rijen-Zuid konden er terecht. Er kwam een kapel, een recreatieruimte, een biljartzaal en een grote zaal voor bijeenkomsten. De inwoners van Gilze, Rijen, Hulten en Molenschot brachten maar liefst 20.000 gulden bijeen voor de inrichting. Fritschy werd door de krant de 'bouw-aalmoezenier' genoemd. Het succes van het tehuis liet niet lang op zich wachten. Begin 1960 werd al de 20.000ste bezoeker geregistreerd. Op zondag waren de drie missen in het K.M.T. zo druk bezocht dat er tientallen extra stoelen moesten worden bijgeplaatst.

Niet alleen voor militairen

Fritschy vond dat een aalmoezenier er niet alleen voor de militairen moest zijn. Hij zocht nadrukkelijk contact met de inwoners van Rijen. Dat leverde hem vrienden op, maar ook veel vrijwilligers die bereid waren mee te werken aan zijn soms wilde plannen. Fritschy had een opmerkelijke gave om mensen enthousiast te krijgen. Voor het militaire tehuis bedacht hij de ene actie na de andere. Zo organiseerde hij een voetbalwedstrijd tussen een elftal bestaande uit hemzelf, zijn zeven broers en drie neven en een gemengd burger-militair elftal uit Rijen. De familie verloor met 3-2. Daar bleef het niet bij. Hij organiseerde ook een wielervedstrijd waarbij hij zelf op de racefiets verscheen. De opbrengst moest uiteraard weer naar het militaire tehuis.

Bij festiviteiten als Sinterklaas en carnaval was hij eveneens nauw betrokken. Hij hield van het organiseren van dingen die mensen samenbrachten.

Hij was de drijvende kracht achter de ontwikkeling van Rijen-Zuid. Er kwam een katholieke én protestantse afdeling van de Van Helsdingenschool, een kleuterschool en ruimte voor sport en jeugdactiviteiten. Ook organiseerde hij gespreksavonden waarbij mensen van verschillende geloofsrichtingen met elkaar in gesprek gingen. In 1965 schreef het Weekblad Gilze en Rijen bij zijn vertrek dat hij voor Rijen-Zuid de 'geestdriftige emancipator' was geweest.

De aalmoezenier die het feestcomité afluisterde

Een van de mooiste verhalen over Fritschy speelde zich af in café 't Hoekske. Ter gelegenheid van zijn 12½-jarig jubileum had een feestcomité een vergadering georganiseerd om de festiviteiten voor te bereiden. Fritschy zou op een bepaald tijdstip zelf komen om zijn goedkeuring te geven. Het comité wachtte..., maar Fritschy kwam niet. Zijn auto stond wel voor het café, maar van de aalmoezenier was geen spoor te bekennen. Totdat iemand eens goed keek naar een oud heertje dat rustig en onopvallend in een hoekje zat. Toen viel het kwartje: het was Fritschy, vermomd en wel. Hij had het hele gesprek zitten afluisteren. De grap werd uiteindelijk zelfs een succesactie. Er werd een foto van de vermomde aalmoezenier gemaakt en de afdrucken werden verkocht. Zo leverde ook zijn eigen vermomming geld op voor het K.M.T.

Klein Bethlehem

Misschien wel het bekendste voorbeeld van Fritschy's ondernemingszin was Klein Bethlehem. Wat begon als een eenvoudige kerststal groeide uit tot een compleet kerstdorp in het bos. Er kwamen levende schapen, een os en een ezel. Later volgden een Romeinse poort, een herberg, een herdershut, een soldatenhuis en zelfs het paleis van Herodes. Samen met zijn steun en toeverlaat, broeder Gamaliël van de Kweekschool in Dongen, maakte hij tientallen poppen die tijdens het Kerstspel werden vervangen door echte mensen. Hij wist zelfs drie kamelen bij de dierentuin in Tilburg los te krijgen. Duizenden bezoekers kwamen kijken en werden door hem aangemoedigd om niet alleen toeschouwer te zijn, maar actief mee te doen.

Kerstspel in Klein Bethlehem (beeldarchief Heemkring Molenheide)

Aalmoezenier Fritschy en broeder Gamaliël maken poppen voor de kerststal (afdruk uit de krant)

Afscheid van Rijen

In 1965 kwam er een einde aan zijn periode in Gilze en Rijen. Fritschy werd 55 jaar en moest, volgens de regels van Defensie, zijn militaire uniform voorgoed afleggen. Maar dat betekende niet dat het gedaan was met zijn priesterlijke arbeid. Vanuit het bisdom kreeg hij een nieuwe taak. Hij vertrok naar Castricum om daar in een nieuwe wijk een katholieke parochiegemeenschap op te bouwen. Later keerde hij terug in onze contreien en assisteerde in Dongen de pastoor. Hij hield zich daar, ondanks gezondheidsproblemen, nog steeds bezig met mensen, muziek en de kerk.

Maar Rijen was Fritschy nog niet vergeten. Toen hij in 1976 zijn veertigjarig priesterschap vierde, kwam er opnieuw een feestcomité in café 't Hoekske bijeen om een jubileumviering voor te bereiden. Er was echter één bijzonder probleem: wat geef je een man die zelf altijd alles aan anderen gaf? Het antwoord was een piano. 'Voor het eerst sinds wij hem kennen vraagt hij iets voor zichzelf', schreef het Weekblad Gilze en Rijen. Al werd er meteen bij verteld dat men hem vooral géén geld voor zijn jubileum moest geven. Voor je het wist zou Fritschy het namelijk weer aan iemand weggeven die het harder nodig had. Dat typeerde misschien wel het beste wie Theo Fritschy was: een priester die zich nauwelijks kon voorstellen dat iets alleen voor hemzelf bedoeld was. Zelf keek hij tamelijk nuchter terug op zijn leven. Als God de helft ervan als redelijk goed zou beoordelen, zo zei hij, was hij al dik tevreden. Voor Rijen was de balans duidelijk anders. Daar had de aalmoezenier in tien jaar tijd een blijvende indruk achtergelaten.

Bronnen:

Weekblad Gilze en Rijen: www.kranten.regionaalarchieftilburg.nl/periodicals/WGR

Kranten Koninklijke Bibliotheek: www.delpher.nl

Brabants Historisch Informatie Centrum: www.wierookwijwaterenworstenbrood

Rijen -Ontstaan, Groei, Ontwikkeling

Iedere maand haalt Heemkring Molenheide in deze rubriek een markante persoon uit Gilze, Rijen, Hulten of Molenschot voor het voetlicht. Om langzaamaan de verhalen achter inmiddels overleden dorpsgenoten vast te leggen. En tegelijkertijd recht te doen aan mensen die bijzonder waren op wat voor manier dan ook. Weet je iemand waarvan je zegt, die hoort ook een plaatsje in deze rubriek te krijgen? Neem contact op via info@heemkringmolenheide.nl en vermeld daarbij Schrijversteam Wiki Gilze en Rijen / markante personen. Namen, verhalen, foto's of aanvullingen, wij zijn overal blij mee. Eenmaal beschreven, krijgen al die opmerkelijke dorpsgenoten een pagina op: https://wikimiddenbrabant.nl/Portaal:Gilze_en_Rijen.